

ОСНОВИ ДОЗВІЛЬНОГО ТА ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ НАДР ТА ВИДОБУТКУ КОРИСНИХ КОПАЛИН У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**FUNDAMENTALS OF PERMISSIVE AND CONTRACTUAL REGULATION OF SUBSOIL USE AND MINERALS EXTRACTION IN ECONOMIC ACTIVITIES**

Єрмолаєва Т.В., к.ю.н.,

доцентка кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лозо О.В., к.ю.н., доцентка,

асистентка кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Дана стаття присвячена проблематиці нормативного врегулювання використання надр та видобутку корисних копалин (як одного із його видів) у господарській діяльності. Законодавець, внаслідок правовідносини в сфері користування надр, поєднав імперативний та диспозитивний методи правового регулювання. Імперативний метод знайшов своє відображення у процедурі надання спеціального дозволу на використання надр, а диспозитивний – у можливості договірного регулювання означених правовідносин, зокрема шляхом укладення угод про розподіл продукції. У статті описуються загальні риси дозвільного та договірного регулювання використання надр, виокремлюються їх недоліки та пропонуються шляхи їх усунення. Досліджується питання ефективності продажу спеціальних дозволів на користування надрами на аукціонах. Аналізується правова природа угоди про умови користування ділянкою, яка є невід'ємною частиною спеціального дозволу на користування надрами. На прикладі судової практики досліджується проблематика дії в часі закону, який змінює процедуру подання документів для одержання спеціального дозволу. Доводиться необхідність внесення змін до земельного законодавства, які б надавали особам, що одержали спеціальний дозвіл на користування надрами, гарантії на одержання прав на відповідну земельну ділянку. Резюмується, що використання надр та видобуток корисних копалин, як один із його найбільш поширених видів, потребує комплексного та оновленого врегулювання, з огляду на застарілість чинного законодавства у цій сфері, яке не в повній мірі враховує реалії національної видобувної галузі.

Окреслюється правова природа угод про розподіл продукції. Акцентується увага на тому, що у національному законодавстві повинні бути створені дієві механізми зниження енергетичної залежності України від імпорту. Окрім цього, не менш важливою є гармонізація національного законодавства у сфері користування надрами із правом Європейського Союзу.

Ключові слова: користування надрами, видобуток корисних копалин, спеціальний дозвіл, угода про розподіл продукції.

This article is devoted to the issue of regulatory regulation of subsoil use and mineral extraction (as one of its types) in economic activity. The legislator, regulating legal relations in the field of subsoil use, combined imperative and dispositive methods of legal regulation. The imperative method was reflected in the procedure for granting a special permit for the use of subsoil, and the dispositive method – in the possibility of contractual regulation of the specified legal relations, in particular by concluding agreements on the distribution of products. The article describes the general features of permitting and contractual regulation of subsoil use, highlights their shortcomings and suggests ways to eliminate them. The question of the effectiveness of the sale of special permits for the use of subsoil at auctions is being investigated. The legal nature of the agreement on the conditions of use of the plot, which is an integral part of the special permit for the use of subsoil, is analyzed. Using the example of judicial practice, the problem of the temporal validity of the law, which changes the procedure for submitting documents for obtaining a special permit, is investigated. The necessity of making changes to the land legislation is proven, which would provide the persons who received a special permit for the use of the subsoil, guarantees for obtaining the rights to the corresponding land plot. It is summarized that the use of subsoil and the extraction of minerals, as one of its most widespread types, needs a comprehensive and updated regulation, given the outdated legislation in force in this area, which does not fully take into account the realities of the national mining industry.

The legal nature of production sharing agreements is outlined. Attention is focused on the fact that effective mechanisms for reducing Ukraine's energy dependence on imports should be created in the national legislation. In addition, the harmonization of national legislation in the field of subsoil use with the law of the European Union is no less important.

Key words: use of subsoil, mining, special permit, product distribution agreement.

Постановка проблеми. На тлі воєнного конфлікту України із російською федерацією та його впливу на макроекономічні процеси загострилася проблема надмірної залежності як нашої держави, так і інших європейських держав, від природних ресурсів, які надходять у вигляді імпорту від інших держав.

Макроекономічні процеси сьогодення загострили проблему надмірної залежності як України, так і інших європейських держав, від природних ресурсів, які надходять у вигляді імпорту.

Описана вище проблема може бути частково вирішена за допомогою вдосконалення національного законодавства, яке врегулює режим користування надрами, зокрема шляхом створення правових інструментів щодо підвищення прозорості процесу набуття конкретними суб'єктами права користуватися надрами, конкретизації нормативного врегулювання процедури отримання прав на користування надрами, зменшення впливу держави як суверена на сферу використання надр та підвищення в ній ролі договірного регулювання.

З огляду на активний євроінтеграційний процес та одержання Україною у червні 2022 року статусу кандидата Європейського Союзу, не менш важливим є й пришвидшення процесу гармонізації українського законодавства із правом ЄС, зокрема в частині впровадження Директиви ЄС 90/22 Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів». Положеннями згаданої Директиви передбачені, в тому числі, такі пріоритетні вектори розвитку сфери природокористування як запровадження єдиних правил, які забезпечать рівні умови для отримання дозволів; недискримінація осіб, які претендують на одержання дозволів на користування надрами; об'єктивність та публічність критеріїв, на основі яких повинні видаватися дозволи на використання [1].

Метою статті є виокремлення основ дозвільного та договірного регулювання використання надр та видобутку корисних копалин у господарській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження тематики основ дозвільного та договірного

регулювання використання надр та видобутку корисних копалин у господарській діяльності здійснювали такі представники наукової спільноти як Є.В. Шульга, В.К. Філатов, М.І. Дудар, О.І. Коморний, А.В. Пашун, О.О. Сурилова, Г.В. Анісімова, В.М. Комарницький, О.П. Шем'яков.

Вступ. Як встановлено Основним законом, природні ресурси, серед яких є, зокрема земля і її надра, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу. Очевидним є те, що право власності Українського народу як окремого суб'єкту на природні ресурси є юридичною фікцією. Так, реалізація повноважень власника у даному випадку може здійснювати тільки через інші інституції: або через органи державної влади, або через органи місцевого самоврядування, які уповноважені діяти в інтересах Українського народу [2].

Згадану конституційну норму слід розуміти у взаємозв'язку із нормою, яка передбачає право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону.

Таким чином, за загальним правилом право користуватися природними об'єктами може мати загальний характер та не потребувати попереднього дозволу чи погодження органів влади, однак виключно у випадках, передбачених спеціальним законом.

Таким спеціальним законом є Кодекс про надра, згідно із положеннями якого надра не можуть перебувати у приватній власності, натомість можливим є користування цим природним ресурсом [3].

Для початку, слід з'ясувати змістовне наповнення поняття «користування надрами». Так, користування надрами може полягати у різних діях, які детально окреслені у Кодексі про надра, зокрема і у видобутку корисних копалин, геологічному вивченні, будівництві та експлуатації підземних споруд тощо. Важливо звернути увагу на те, що перелік видів користування не є вичерпним, оскільки у нормі, яка врегульовує дане питання, міститься вказівка на те, що користування надрами може також здійснювати і «для задоволення інших потреб» [3].

Незважаючи на те, що надра є виключною власністю Українського народу, отримати у встановленому законом порядку право користування надрами можуть не тільки громадяни України та юридичні особи, які є резидентами, а й іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи, що цілком відповідає міжнародній практиці та сприяє залученню закордонних інвесторів.

Досліджуючи питання підстав для користування надрами та кола осіб, які це право користування потенційно можуть мати, слід виходити із притаманної сфері природокористування та охорони навколишнього середовища концепції про загальне та спеціальне користування. Слід зазначити, що серед науковців з цього приводу сформуливали декілька контрарсійних поглядів: частина із них поділяють думку про те, що класифікація права користування надрами на загальне і спеціальне є невиправданою; інші вважають, що користування надрами має виключно спеціальний характер, в той час як треті зауважують, що користування надрами може бути як загальним, так і спеціальним [4, с. 10].

В цьому контексті зазначимо, що згодні із позицією Біловуса Р.В. про потенційну можливість загального користування надрами, яке наразі де-факто існує, однак не врегульована законодавчо. Прикладом може слугувати збирання різних природних матеріалів, каміння, гірських порід тощо для геологічних колекцій, спелеотуризм [5, с. 134]. Беззаперечним є те, що користування надрами у згаданий спосіб спеціального дозволу не потребує та може бути реалізоване усіма бажаними фізичними особами без жодних обмежень.

Поряд з цим, за загальним правилом, користування надрами є таким, що має характер спеціального. Оскільки надра є тим ресурсом, який є вичерпним та належить при

цьому всьому Українському народу, держава як суверен повинна створити максимально чіткі та справедливі механізми отримання права на користування цим природним ресурсом, які водночас мають забезпечити прогресивність та прибутковість даної галузі.

Згідно із національним законодавством спеціальне використання надр в Україні має «подвійний» характер та може здійснюватися як шляхом дозвільного регулювання, так і за допомогою укладення відповідного договору, а саме – договору про розподіл продукції. При цьому, дозвільний режим використання надр також має «договірний» елемент.

Відтак пропонуємо більш детально ознайомитися із основами регулювання використання надр та видобутку корисних копалин: як договірними, так і дозвільними, які у даній сфері є тісно переплетеними та такими, що функціонують в сукупності.

Для одержання можливості користуватися надрами необхідним є одержання спеціального дозволу, суб'єктом видання якого є Держгеонадра України. Обов'язковість одержання дозволу для здійснення тієї чи іншої діяльності у сфері природокористування є однією із його іманентних характеристик, що пояснюється винятковою важливістю природних ресурсів як складової навколишнього середовища. Спеціальний дозвіл є документом, який засвідчує виключне право суб'єкта на визначений вид користування надрами та містить чітке зазначення географічних координат ділянки надр, щодо якої він видається.

Як слушно зазначає В.М. Комарницький, дозвільні документи мають такі ознаки: констатують визнання державою необхідності відповідної діяльності, її легітимності; впливають на правосуб'єктність осіб, які отримали відповідні дозвільні документи; є передумовою виникнення права природокористування; установлюють умови природокористування з урахуванням особливостей певної діяльності [6, с. 197]. Дозвільна система регулювання правовідносин щодо користування надрами уможливує здійснення суворого державного контролю над цим процесом, що дозволяє вчасно виявити та мінімізувати негативні екологічні наслідки користування надрами та підвищити рівень раціональності використання цього невідновного природного ресурсу.

Окрім цього, однією із гарантій раціонального використання надр є цілковита заборона відчуження спеціального дозволу особою, на чий ім'я він був виданий. В цьому контексті зауважимо, що дана гарантія все ж має і негативні наслідки: неможливість відчужити спеціальний дозвіл призводить до того, що якщо такий перебуває у особи, становище якої змінилося і яка не має коштів для реалізації проекту щодо користування надрами або втратила зацікавленість в ньому внаслідок зміни виду господарської діяльності, то ефективність використання надр, як і її прибутковість для держави, значно знижуються.

Дозвільне регулювання користування надрами у господарській діяльності за своїм змістом є традиційно імперативним: саме орган державної влади, який уповноважений видавати спеціальні дозволи, публікує повідомлення із зазначенням назви ділянки надр, яка пропонується для користування, її місцезнаходженням, виду користування надрами, початкової ціни продажу дозволу [7]. Натомість, строк користування надрами, верхні межі якого для кожного виду користування визначені законодавчо, вправі обрати заявник [7].

Аналізуючи низку документів, які слід подати для одержання спеціального дозволу на користування надрами, а саме для видобування корисних копалин, вважаємо за необхідне звернути особливу увагу на висновок з оцінки впливу на довкілля відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», оскільки це цілком відповідає міжнародним стандартам та вказує на пріоритетність екологічної безпеки.

Однією із нещодавніх позитивних новацій є зміна процедури отримання спеціального дозволу для користування надрами, яка станом на зараз проводиться шляхом аукціону, за винятками, встановленими законом. Така процедура одержання спеціальних дозволів на користування надрами є позитивним правовим явищем з огляду на як мінімум два фактори. Так, по-перше, таким чином забезпечується прозорість цього процесу, а отже – зменшуються корупційні ризики; а по-друге, з'являється можливість для конкуренції між претендентами на одержання дозволів, що дозволяє надати дозвіл на найбільш сприятливих та прибуткових умовах та гарантує зацікавленість особи, яка одержить дозвіл, у його дійсному використанні. Поряд з цим, вагомою перевагою продажу спеціальних дозволів на аукціонах є одержані в результаті прибутки. Так, згідно із статистичними даними, у 2020 році, від продажу спеціальних дозволів на користування надрами на відкритих аукціонах, державний бюджет отримав більше 800000000 гривень [8].

На наше переконання, вдосконалення чинного законодавства у сфері використання надр слід здійснювати шляхом максимальної мінімізації випадків, коли спеціальні дозволи видаються поза межами проведення аукціону. Так, станом на зараз цей перелік є доволі широким та включає, до прикладу, добування корисних копалин, якщо заявник на підставі спеціального дозволу на користування надрами за власні кошти здійснив геологічне вивчення ділянки надр, на геологічне вивчення та видобування корисних копалин місцевого значення, для одержання якого необхідною є, зокрема згода органу місцевого самоврядування [7].

Наразі для одержання спеціального дозволу для вищезазначених видів користування надрами достатнім є подання до органу, уповноваженого на видання дозволів, визначеного пакету документів, без проведення аукціону.

В цьому контексті Верховний Суд у постанові від 16 листопада 2021 року, справа № 360/1406/20, сформулював цікаву правову позицію щодо застосування нового законодавства до триваючих правовідносин щодо подання та розгляду заяви про видачу спеціального дозволу на користування надрами. Суд прийшов до висновку про те, що *«зміна правового регулювання у триваючих правовідносинах, пов'язаних з отриманням суб'єктами господарювання спеціального дозволу на користування надрами, є підставою для застосування Держгеонадрами нового порядку надання спеціальних дозволів, незалежно від того, на якому етапі розгляду та вирішення заяви відбулися відповідні зміни»*. Процитовані висновки суд касаційної інстанції мотивував тим, що тільки таким шляхом можна забезпечити *«раціональне використання родовищ корисних копалин, а також реалізацію принципу рівності перед законом та запобігання всім формам дискримінації»* [9].

Аналізуючи підхід, застосований Верховним Судом, можна прийти до висновку про те, що він є дієвим способом недопущення дискримінації, особливо зважаючи на те, що законодавчі новації також спричиняють обов'язок внесення змін до чинних спеціальних дозволів (п. 17 Порядку № 615) [7].

Водночас, підхід Верховного Суду призводить до порушення правової визначеності як невід'ємної складової засадничого принципу верховенства права. Згаданий принцип полягає в тому, що закон повинен бути доступним та передбачуваним. У даному випадку він порушується, оскільки особа, яка на підставі вимог чинного законодавства подала всі необхідні документи, виконала всі необхідні умови для видачі спеціального дозволу і перебуває у очікуванні результатів розгляду поданої заяви, розраховує на сталість законодавства, згідно із яким вона діяла. На наше переконання, означена проблема повинна бути вирішена шляхом формування відносно стабільної нормативно-правової бази у даній сфері, а також за допо-

могою визначення законодавцем перехідних положень із зазначеним дати вступу в дію нових норм.

Як зазначалося вище, дозвільне регулювання використання надр також має елемент «договору», що проявляється у обов'язковому укладенні між органом із питань надання дозволу і надкористувачем угоди про умови користування ділянкою. Згадана угода вважається невід'ємною частиною дозволу та передбачає особливі умови надкористування, серед іншого – види, обсяги і строки виконання робіт на ділянці надр.

Проте, варто зауважити, що угода про умови користування ділянкою, по суті, не має самостійного значення, оскільки у випадку припинення дії спеціального дозволу, її дія як частини такого дозволу, також автоматично припиняється. В цьому контексті ми солідарні із позицією Соколової А.К. та Черкашиної М.К., на переконання яких договір у даних випадках має похідний і вторинний характер, оскільки відсутність відповідного рішення органу влади виключає можливість його укладення [10, с. 109]. Аналогічну позицію про те, що угода про умови користування земельної ділянкою не є самостійною підставою для виникнення правовідносин, а укладалась виключно із ціллю врегулювати «технічні умови» висловлює Апанасенко К.І. [11, с. 87].

Щодо порядку та підстав припинення дії спеціальних дозволів на користування надрами, то вони також мають свою специфіку. Підставами припинення дозволів можуть слугувати, зокрема користування надрами з застосуванням методів і способів, що негативно впливають на стан надр; використання надр не для тієї мети, для якої їх було надано; якщо користувач без поважних причин протягом двох років не приступив до користування надрами [3].

Остання підстава для припинення користування надрами є особливо ефективною у боротьбі із так званими «сплячими» дозволами, які отримувалися раніше, поза процедурою аукціону, та жодним чином не використовуються їх власниками. На наше переконання, дієвим механізмом зменшення кількості дозволів, які де-факто не використовуються, є встановлення плати за користування надрами для надкористувачів, що не приступили до видобування і не сплачують ренту.

Щодо порядку припинення права користування надрами, то у вищеприписаних випадках таке здійснюється у судовому порядку, однак у окремих випадках, які потенційно не передбачають наявності спору (як-от, завершення строку користування надрами), таке може здійснювати на підставі рішення органу, що видає дозволи.

Окрім права припинити дію спеціального дозволу, яке тягне за собою припинення діяльності щодо користування надрами, орган із питань дозволу із власної ініціативи або за поданням низки органів державної влади (Міндовкілля, ДПС, органу місцевого самоврядування тощо) уповноважений зупиняти спеціальні дозволи. Слід зауважити, що даний інститут потребує законодавчих змін. По-перше, зупинення дії дозволу де-факто тягне за собою зупинення діяльності із видобування надр. За загальним правилом, встановленим Законом України № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» зупинення діяльності здійснюється у судовому порядку [12]. Відтак, на наше переконання, задля гарантування правильності і виправданості зупинення спеціального дозволу на користування надрами, дана дія повинна здійснюватися не уповноваженими органами, а судом, а тому законодавство про надра слід привести у відповідність до згаданого Закону № 877-V. Окрім цього, законодавство у сфері використання надр містить норму про те, що дія дозволу поновлюється органом із питань надання дозволу після усунення надкористувачем причин, що призвели до зупинення його дії. Описана норма, яка не конкретизує строки для усунення порушень надкористувачем, містить потенційну небезпеку

її зловживанням шляхом неусунення порушень протягом необмеженого періоду часу, що створює додаткові корупційні ризики та призводить до невиннованого простою і ненадходжень доходів до бюджету. Відтак, з метою дисциплінування учасників правовідносин щодо користування надр, слід визначити конкретний строк усунення причин, що призвели до зупинення дії спеціального дозволу.

Окрему увагу слід звернути також на те, що право користування надрами нерозривно пов'язане із правами на земельну ділянку та наявністю відповідних правовстановлюючих документів. Так, надрами у національному законодавстві є частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ [3], в той час як земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленними межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами [13]. Оскільки поняття надр та земельної ділянки є такими, що частково перетинаються, то користування надрами за відсутності прав на земельну ділянку є неможливим.

Однак, проблема неможливості розпочати користуватися надрами дуже часто пов'язана саме із відсутністю прав на землю, яка може, до прикладу, перебувати у власності іншої особи, що потребує законодавчого вирішення, зокрема шляхом превентивного резервування земельних ділянок для майбутнього використання надр, розташованих у її межах.

В свою чергу, право власності або користування особи на земельну ділянку наділяє її додатковими привілеями: у випадку знаходження на такій ділянці корисних копалин місцевого значення, торфу, підземних вод особа може (з певним обмеженнями) видобувати їх самостійно, без одержання на це спеціального дозволу, що є буквально єдиним винятком із дозвільної системи у даній сфері [3].

Окрім описаного вище дозвільного режиму, отримання права на користування надрами може бути здійснене у договірному порядку, а саме – шляхом укладення угоди про розподіл продукції. Насамперед, зауважимо, що ця процедура одержання права користуватися надрами також потребує обов'язкового оформлення спеціального дозволу. Однак, за умови укладення угоди про розподіл продукції основним регулятором правовідносин є саме договір, який має первинне значення.

За угодою про розподіл продукції одна сторона – Україна (далі – держава в особі Кабінету Міністрів України) доручає іншій стороні – інвестору (яким може бути, в тому числі, юридична особа резидент або нерезидент, а також об'єднання юридичних осіб) на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) у вигляді частини прибуткової продукції [14].

Укладення даного договору є можливим за умови перемоги інвестора у конкурсі. При цьому, він може бути його єдиним учасником та, відповідно, переможцем, за умови виконання усіх передбачених законом вимог. За своїм змістом угода про розподіл продукції є різновидом договору про послуги, які полягають у пошуковій, розвідці та видобуванні корисних копалин.

Серед наукових кіл активно обговорюється питання правової природи згаданого вище договору. До прикладу, О.І. Коморний розглядає угоди про розподіл продукції як цивільно-правовий договір [15]. Натомість О.А. Матюшко класифікує означену угоду як господарсько-правовий договір комплексного характеру з адміністративним та екологічним елементами [16, с. 101]. Аналізуючи правову природу угоди про розподіл продукції, можна зробити висновок про те, що договірні

відносини, які виникають на його підставі, не є приватноправовими у традиційному значенні цього терміну, з огляду на нерівність сторін та неповноту дії основоположного для договірного права принципу свободи договору.

Однак, незважаючи на те, що правовідносини, які складаються між державною та інвестором, мають частково імперативний метод регулювання, укладення цього договору створює велику кількість переваг для інвестора, які полягають, зокрема у наступному.

Згідно із положеннями Закону України «Про угоди про розподіл продукції», за умови укладення однойменної угоди, саме вона слугує підставою для видачі інвестору спеціального дозволу, а не навпаки, як це відбувається за умови купівлі спеціального дозволу на аукціоні та укладення угоди про умови користування ділянкою [14]. Ще одна відмінність полягає у тому, що у випадку укладення угоди про розподіл продукції, держава бере на себе зобов'язання забезпечити надання на вимогу інвестора земельних ділянок, на яких має відбуватися видобуток корисних копалин. Таким чином, у даному випадку законодавець створив для інвесторів гарантії дійсної реалізації його прав на користування надрами, обумовлених договором. Натомість, як описувалося вище, за умови дозвільного режиму одержання спеціального дозволу, жодних гарантій того, що орган місцевого самоврядування погодиться на передачу запитуваної земельної ділянки для потреб надрокористувача, немає.

Окрім цього, перелік підстав припинення права користування надрами також є звуженим у порівнянні із випадками одержання спеціального дозволу на аукціонах. Так, право користування надрами може бути припинено, обмежено чи тимчасово заборонено (зупинено) лише у разі: припинення (в тому числі дострокового) дії угоди про розподіл продукції, що здійснюється на умовах і в порядку, передбачених такою угодою; виникнення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей або довкіллю [14]. Процитовані норми слугують підтвердженням позиції про те, що у випадку одержання права користування надрами шляхом укладення угод про розподіл продукції основним регулятором правовідносин сторін є саме договір, а не імперативні вимоги закону.

Висновки. Отже, право користування надрами у національному законодавстві має подвійне регулювання: шляхом видачі спеціальних дозволів та за допомогою укладення угод про розподіл продукції. При цьому видача спеціальних дозволів супроводжується обов'язком укласти угоду про умови користування ділянкою, а угода про розподіл продукції, в свою чергу, не може виконуватися без отримання спеціального дозволу. Таким чином, законодавець вдало збалансував імперативний та диспозитивний метод регулювання правовідносин. Водночас, з метою вирішення проблеми неефективного використання надр, яке має наслідком енергетичну залежність України від імпорту із інших країн, законодавчий базис у сфері використання надр необхідно вдосконалити. Резюмуючи, зазначимо, що вдалими рішеннями видається, зокрема:

- мінімізація випадків, коли спеціальні дозволи видаються поза межами проведення аукціону;
- превентивне резервування земельних ділянок, у межах яких може здійснювати використання надр, з метою уникнення ситуацій, коли особа не може використати спеціальний дозвіл за призначенням внаслідок перебування такої ділянки у власності іншої особи;
- здійснення зупинення права на користування надрами виключно у судовому порядку;
- перегляд законодавчих норм, які встановлюють заборону на відчуження прав, наданих спеціальним дозволом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про умови надання та використання дозволів на пошук, розвідування та видобуток вуглеводнів: Директива № 94/22/ЄС від 30.05.1994 р. / Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_506#Text (дата звернення: 01.08.2022).
2. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. у редакції від 01.01.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
3. Кодекс України про надра № 132/94-ВР від 27.07.1994 р. у редакції від 26.05.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
4. Анісімова Г. В. Законодавчі проблеми забезпечення права загального природокористування. *Теорія і практика правознавства*. 2013. № 1 (3). 15 с.
5. Біловус Р. В. Правові аспекти визначення права загального користування надрами. *Право і суспільство*. 2020. № 4 (4). С. 131–135.
6. Комарницький В. М. Дозволи на спеціальне використання природних ресурсів: зміст і значення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. № 3. С. 194–198.
7. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: постанова № 615 від 30.05.2011 р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF#n206> (дата звернення: 01.08.2022).
8. Міндовкілля: Галузь надрокористування вперше за десятки років стає прозорою та відкритою. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mindovkillya-galuz-nadrokoristuvannya-vpershe-za-desyatki-rokiv-staye-prozoroju-ta-vidkritoyu> (дата звернення: 01.08.2022).
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 16.11.2021 р. у справі № 360/1406/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101191394> (дата звернення: 01.08.2022).
10. Соколова А. К., Черкашина М. К. Правові форми регулювання природокористування: окремі аспекти. *International scientific conference*. 2021. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/197/5498/11540-1> (дата звернення: 01.08.2022).
11. Апанасенко К. І. Дозвільні правовідносини у сфері господарювання: проблеми теорії і практики: монографія. Київ: ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України», 2020. 430 с.
12. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України № 877-V від 05.04.2007 р. у редакції від 26.05.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. С. 1001. Ст. 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
13. Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. у редакції від 10.07.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
14. Про угоди про розподіл продукції: Закон України № 1039-XIV від 15.09.1999 р. у редакції від 15.01.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 44. Ст. 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення: 01.08.2022).
15. Коморний О. І. Договір про розподіл продукції: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 20 с.
16. Матюшко О. А. Угоди про розподіл продукції: проблеми правового регулювання. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). URL: [10.31359/2311-4894-2018-22-2-98](https://doi.org/10.31359/2311-4894-2018-22-2-98) (дата звернення: 01.08.2022).